

Олексій ОНУФРІЕНКО
Національна академія державного управління
при Президентові України
Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СВІДОМОСТІ
ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ФОРМИ
ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ**

Аналізуються основні положення наукового дискурсу вітчизняної науки державного управління стосовно проблематики формування свідомості державних службовців. Виокремлюються найбільш грунтовні тематичні проблеми, і в такий спосіб простежується залежність особистісних аспектів державного управління від гібридної форми взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства, що є характерною для сучасної України. Зокрема, підтверджується суперечливий характер модернізації державної служби в гібридних суспільствах, коли деякі орієнтири осучаснення у сфері особистісних аспектів публічного управління співвідносяться як з ідеалами раціональної бюрократії (дивергентні суспільства), так і з подоланими етапами розвитку публічної служби в сучасних конвергентних суспільствах.

Ключові слова: державна служба, державні службовці, взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства, гібридні суспільства.

Oleksii Onufriienko. Peculiarities of shaping civil servant's personality under conditions of hybrid interaction between civil society and the state

Fundamental principles of a scientific discourse of the national science of public administration with respect to problems of shaping the civil servant's personality have been analyzed. The most well-grounded subject-related issues has been outlined, and from this perspective insight into the dependence of personal aspects of public administration on hybrid interaction between the state and civil society institutions, which is intrinsic of Ukraine at present, had been provided. In particular, we demonstrated a contradictory character of the civil service modernisation in hybrid societies when some touchstones of the updating are associated with both ideals of rational bureaucracy (divergent societies), and stages of civil service development having been overcome in modern convergent societies.

Key words: civil service, civil servants, interaction between state and civil society institutes, hybrid societies.

Проблематика особистісних аспектів державного управління утворює одну з фундаментальних парадигм вітчизняної науки державного управління, залишаючись незмінно актуальну впродовж кількох десятиріч та отримавши оновлене значення в контексті перспективи євроінтеграції України. Вітчизняні дослідники концентрують увагу переважно на ціннісних та професійних аспектах формування особистості державних службовців як на найважливішому чиннику, який обумовлює наближення до відповідних стандартів публічної служби держав-членів ЄС. При цьому держави-члени ЄС нерідко розглядаються як абстрактний модельний рівень, узятий у відриві від складного соціокультурного контексту його досягнення та сучасних тенденцій у цій сфері суспільного життя.

Аналіз сучасних досліджень європейських науковців свідчить про те, що наука публічного адміністрування провідних держав Європи фокусується на вивчені сучасних тенденцій розвитку національних систем публічної служби, зокрема на їх спільніх рисах та унікальних характеристиках, оцінює перспективи утворення універсальної європейської моделі публічної служби (що нині виглядає вкрай сумнівним), підкреслює важливість зближення держави та громадянського суспільства як найважливішої перспективи подальшого вдосконалення державного управління та на тлі цього з усією відповідальністю ставить питання про відсутність

істотних особливостей свідомості державних службовців порівняно з працівниками приватного сектору [25].

З огляду на той факт, що в провідних європейських державах спостерігається системне зближення держави та громадянського суспільства в контексті універсальної постмодерністської парадигми (це підтверджується даними всього широкого спектру суспільних наук), системний підхід до тематичної проблематики вмотивовує постановку питання про співвідношення та взаємообумовленість суб'єктивних аспектів управлінської діяльності та форми взаємодії інститутів громадянського суспільства й органів державного управління.

Особистісні аспекти державного управління в цілому та державної служби зокрема досліджують вітчизняні (О. Антонова, М. Багмет, Т. Василевська, Н. Гончарук, Х. Дейнега, Ю. Ковбасюк, В. Козаков, Н. Липовська, О. Оболенський, Л. Прокопенко, М. Рудакевич, І. Хожило, В. Шарій та ін.) та зарубіжні науковці (О. Барабашов, К. Деммке, О. Ноздрачов, О. Оболонський та ін.). Фундаментальне значення для розвитку відповідного напряму національної науки державного управління мають наукові праці С. Серьогіна.

Усвідомлення цього обумовило формулювання комплексної мети статті, а саме: на основі аналізу основних положень наукового дискурсу вітчизняної науки державного управління стосовно проблематики формування свідомості державних службовців, виокремивши найбільш ґрунтовні тематичні проблеми, простежити залежність особистісних аспектів державного управління від гібридної форми взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства, що є характерною для сучасної України.

Утім, вектори наукових досліджень не завжди виходять за межі усталеного останніми десятиріччями модельно-рецепційного підходу до вивчення особистісних аспектів управлінської діяльності, зосереджуючися на концептуально-методологічному, організаційному та правовому інструментарії, що опосередковує наближення до європейських стандартів ціннісних та професійних аспектів особистості державних службовців. Складні соціокультурні умови, які не тільки обумовили еволюцію особистості публічних службовців у різних країнах ЄС у межах відповідних моделей національної публічної служби, але й визначили їх особливості, що спостерігаються і нині, не завжди враховуються. Необхідно констатувати недостатню кількість досліджень компаративного профілю, особливо таких, що спираються на факти істотного різноманіття національних систем публічної служби в країнах-членах ЄС та відсутності загальноєвропейської моделі, яка б могла бути визнаною універсальним орієнтиром їх подальшого розвитку.

Конвергентні суспільства, що продукують основні моделі організації публічної служби, які так чи інакше стають предметом рецепції, характеризуються системним багатоаспектним зближенням громадянського суспільства і держави, що безпосередньо виявляється в практиці державотворення в цілому, впливає на сучасний стан і формує парадигми розвитку публічної служби зокрема [12; 13]. Одним з основних трендів подальшого розвитку публічної служби в конвергентних суспільствах стає створення так званих квазіавтономних неурядових організацій, що поєднують ознаки органів державного управління та інститутів громадянського суспільства [14]. У ситуації відносної вичерпаності інших напрямів удосконалення публічної служби в розвинених країнах (що констатується сучасними континентально-європейськими фахівцями [26; 28]) прогнозування перспектив подальших інституціональних трансформацій публічної служби, думається, стає одним із пріоритетних напрямів наукового пошуку для науки державного управління.

Гібридні суспільства (до яких належить і сучасна Україна та інші пострадянські держави, які більш чи менш успішно модернізують публічне управління) є

результатом різноспрямованої взаємодії інститутів громадянського суспільства й органів державного управління. Може відбуватися інституціональна конвергенція, принаймні на рівні «когтації» політичних партій у парламенті чи оформлення громадських рухів у політичну силу, але результати зміни політичних еліт звичайно є малопомітними, проблеми у відносинах між суспільством і державою не розв'язуються, дивергентні процеси продовжують домінувати в ціннісній та телеологічній площинах тощо. Пропонована категорія «гібридне суспільство» в цьому сенсі покликана підкреслити фундаментальні відмінності такого типу суспільств у сфері взаємодії органів державного управління та інститутів громадянського суспільства, узяті саме в контексті науки публічного управління та практичній площині державотворення. Вона не заміщує і не є тотожною категоріям усталених суспільних наук, передусім політології, соціології та теорії держави та права, які традиційно використовуються для опису окремих аспектів суспільств, що трансформуються (так звані фасадні демократії, суспільства перехідного типу, постсоціалістичні та пострадянські держави, країни третього світу чи суспільства, що модернізуються). Розглянемо сутність гібридної форми взаємодії держави та громадянського суспільства в площині організації державного управління в цілому та системи державної служби зокрема на прикладі реалій сучасної України.

Інституціональний аспект взаємодії – відбувається інституційне копіювання конвергентних моделей публічної служби (а не їх природне «визрівання» із самоорганізації складної соціальної матерії) переважно в межах концепції лінійної модернізації [9]. Домінує рецепційний підхід до модернізації публічної служби [11], відповідно до якого запозичуються усталені моделі її організації з досвіду державотворення зарубіжних країн, проте нерідко без системного розуміння як соціокультурного контексту їх виникнення та еволюції, так і сучасних тенденцій їх розвитку. У свою чергу, неврахування останнього аспекту призводить до відставання модернізації принаймні на «один крок» або до концептуальної орієнтації на вже давно пройдені країною-донором етапи розвитку. Сучасний етап еволюції основних систем публічної служби в провідних країнах-членах ЄС можна умовно позначити як постмодернізацію, що ґрунтуються на розумінні виникнення фундаментально нових викликів до органів державного управління та, відповідно, необхідності пошуку нових засобів ефективного реагування на них. У цьому сенсі створення квазіавтономних неурядових організацій та подальша конвергенція публічної служби та громадянського суспільства, що розглядаються одним із важливих засобів розв'язання нових проблем розвиненими державами, не викликають підвищеної уваги в гібридних суспільствах, сконцентрованих на проблемах корупції та на особистісних аспектах публічного управління. Навіть у випадку вдалої інституціональної рецепції в гібридних суспільствах залишаються істотні проблеми у сфері налагодження взаємодії між органами державного управління та громадянським суспільством.

Ціннісний аспект взаємодії. У гібридних суспільствах звичайно констатується нерозв'язаність проблеми лояльності держслужбовців на всіх її рівнях, домінування приватних інтересів у їх професійній діяльності, неповна чи несистемна орієнтація публічної служби на проблематику забезпечення прав і свобод людини з одночасним безумовним проголошенням сприйняття цінностей конвергентних суспільств. Спостерігається надзвичайна «живучість» концептів раціональної бюрократії (в її пострадянському розумінні), яка сприймається як ідеальна модель організації державної служби більшою частиною суспільства та політичних еліт, що обумовлює свідомий спротив частини чиновництва навіть вдалим концепціям реформування. Наявні істотні відмінності в оцінюванні рівня лояльності (та підходів до побудови ієрархії цих рівнів) з боку держави та громадянського суспільства. Незадоволення

суспільства емоційними, мотиваційними, вольовими та пізнавальними компонентами свідомості державних службовців, що часто кореспондує не зі справжнім станом справ в особистісній сфері управлінської діяльності, а з відповідними стереотипами та іміджем державної служби.

Телеологічний аспект взаємодії – спостерігається неспроможність органів державного управління та інститутів громадянського суспільства налагодити плідну взаємодію задля досягнення консенсусної мети. Це насамперед обумовлено одночасними процесами зближення та віддалення між ними, що призводять до протистояння, яке переважно розв’язується за рахунок циклічно повторюваної кризи. Відбувається «застигання» системи публічного управління на етапі переходу від суб’єкт-об’єктної до суб’єкт-суб’єктної взаємодії в управлінських процесах унаслідок сприйняття такого руху як парадоксального для всього суспільства [10, с. 14]. У свою чергу, це результує в загальносуспільну неготовність до конвергенції – держава, опосередковуючись публічною службою, розглядає громадянське суспільство як об’єкт управління і, відповідно, здійснює небажаний тиск з точки зору громадянського суспільства. До того ж усе обтяжене високим рівнем та масштабом корупції в її широкому семантичному значенні, оскільки й інститути громадянського суспільства, формально не маючи дискреційної влади, можуть виконувати замовлення олігархічних кіл чи політичних акторів або ж мотивуватися суто приватними чи корпоративними інтересами, жодним чином не узгодженими із загальносуспільним благом.

Не можна не помітити «мозаїчність» процесів налагодження взаємодії із громадянським суспільством у гібридних суспільствах: вона може активно відбуватися на тлі загальнонаціональної небезпеки у сфері оборони чи охорони навколишнього середовища, і навпаки, просуватися вкрай важко в тих сферах суспільного життя, що традиційно вважаються виключною прерогативою держави.

У контексті *інструментального аспекту взаємодії* в гібридних суспільствах спостерігається відносно невисока ефективність діяльності державної служби (стосовно рівня, досягнутого конвергентними суспільствами), яка принаймні певною мірою обумовлюється недовірою бюрократії до методів діяльності приватного сектору (співвідносячись зі стереотипним образом «поганого підприємця»), традиційною орієнтацією на архаїчні управлінські моделі, занадто механістичним розумінням управлінських процесів та помітним відставанням рівня інформатизації (навіть порівняно із загальносуспільним).

У конвергентних суспільствах ціннісні, телеологічні та інструментальні аспекти взаємодії громадянського суспільства та держави, опосередкованої публічною службою, вважаються такими, що значною мірою вичерпали можливості для фундаментального вдосконалення [26], а подальший розвиток передбачається за рахунок інституціонального аспекту конвергенції. Саме унаслідок цього проблематика свідомості державних службовців також часто отримує інституційне трактування [25]. Інституційна конвергенція в такому випадку обумовлює навіть постановку питання про відсутність суттєвих особливостей свідомості державних службовців чи пояснює її наявність історією розвитку особистості, що й обумовила обрання саме такої професії, навіть якщо це не відповідає усталеним принципам біхевіоризму (відповідно до яких відбувається адаптація особи до норм соціального інституту). У той самий час аналіз вітчизняної літератури з науки державного управління свідчить про те, що в суспільствах гібридного типу саме ціннісні й телеологічні аспекти взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства розглядаються як такі, що мають пріоритетне значення для багатоаспектної проблематики особистісного виміру управлінської діяльності в цілому. Зовсім невипадково питання еволюції свідомості державного службовця посідають важливе місце у вітчизняній науці державного управління. При цьому і її концептуальне розуміння, і застосовувана методологія зазнали значних змін унаслідок становлення відповідного наукового напряму.

На етапі становлення науки державного управління в Україні особистісні аспекти управлінської діяльності переважно розглядалися дослідниками відповідно до структурно-функціонального підходу (одного з аспектів системного підходу як напряму методології наукового пізнання), у межах якого відбувалося певне ототожнення держслужбовців із державною службою як владним інститутом у цілому та, відповідно, їх знеособлення [21, с. 397 – 398]. Такий підхід обґрутовано піддано системній критиці, передусім з огляду на той факт, що виконання функцій держави не позбавляє держслужбовців особистісної функції [21, с. 398]. Завдяки новим фундаментальним дослідженням порушено проблему необхідності застосування до тематичної проблематики комплексного міждисциплінарного підходу [21, с 400]. Зокрема, це дозволило доповнити структурно-функціональний підхід інституціональним, що передбачає осмислення державної служби як стійкої форми соціальної організації [21, с. 399], яка визначається в тому числі історичним минулим: традиціями та усталеними нормами, їх взаємодією з інноваційним впливом та результатами такої взаємодії у свідомості особистостей, що утворюють відповідні соціальні інститути. Тематична проблематика була доповнена важливим концептом формування свідомості державних службовців у контексті взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства [21, с. 400], даними та методологією різних теорій менеджменту з характерним для них (дещо механістичним) розумінням управлінської діяльності з її особливим змістом та держслужбовцем як її суб'єкта [21, с. 398], проблематикою стратифікації державних службовців різних рівнів ієрархії, у тому числі за критерієм різних професійно-кваліфікаційних та психофізіологічних характеристик тощо.

Головними науковими результатами застосування такого широкого підходу у сфері дослідження особистісних аспектів управлінської діяльності стала системна концепція позитивізації іміджу влади в Україні, яка включала в себе проблематику ефективної державної кадової політики, упровадження нової філософії державної служби на засадах її гуманізації, раціоналізації та орієнтації на потреби громадян, ідею плідної взаємодії з громадянським суспільством, нарешті, формування гуманоцентричних цінностей державних службовців [21, с. 410 – 411].

Завдяки нагромадженню наукових даних та проведенню суміжних досліджень означені позиції сформували важливу парадигму вітчизняної науки державного управління, набувши в її контексті подальшого розвитку, найважливішими проблемами якої залишаються державна кадрова політика [6], професійна культура та етика державних службовців [1 – 3; 8; 15; 20], професійна компетентність держслужбовців [5, с. 230 – 237], лідерство в системі державної служби [5, с. 277 – 319; 19; 24], інститут заохочення як механізм впливу на державних службовців і, врешті-решт, ціннісні аспекти особистості державних службовців [5, с. 237 – 240; 7].

За збереження постійного інтересу науковців до вищезазначених вузлових проблем особистісних аспектів управлінської діяльності останніми роками починає превалювати суто ціннісна проблематика державної служби, узята в рецепційній тональності. Це в цілому співвідноситься із сучасною парадигмою розуміння основних проблем вітчизняного державотворення та напрямів їх розв’язання, сприйнятою як науковим загалом, так і суспільством загалом, яка може бути зведена до концепції лінійної модернізації, побудованої на засадах запозичення європейських моделей державного управління. Саме в такому концептуальному контексті порушується проблема необхідності оновлення ціннісних зasad державної служби України та організаційно-правових механізмів їх реалізації у вітчизняному законодавстві [22, с. 64 – 65] і робляться висновки про те, що власне ціннісні орієнтації державних службовців дозволять у перспективі розв’язати декілька основоположних проблем розбудови сучасної

державної служби в Україні відповідно до стандартів європейського адміністративного простору, у тому числі забезпечити її неупередженість, стійкість та передбачуваність [22, с. 69].

На монографічному рівні доведено актуальність значення дослідження стратегії формування національної свідомості державних службовців в Україні та її соціально-ціннісного спрямування, а отже, і механізмів формування професійних цінностей вітчизняних еліт [7], обґрунтовано важливість ознайомлення державно-управлінських кадрів з питаннями європейської інтеграції України [23] та значення змін у свідомості державних службовців як фактору проєвропейської еволюції центральних та місцевих органів влади [16].

Не випадково в Україні проблематиці особистісних аспектів управлінської діяльності приділяється постійна увага в засобах масової інформації, у запитах громадянського суспільства до політичних еліт та державної служби. Законодавець також не залишається остоною від означених процесів: обов'язок дотримання принципів державної служби та правил етичної поведінки є основним обов'язком держслужбовця (п.1 ст. 8 Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р. [18]), а правила етичної поведінки розшифровують принципи етики державної служби за допомогою системи ціннісних настанов [17].

Особливе значення, на наш погляд, мають ті монографічні дослідження, які акцентують увагу на інституціональному впливі на формування особистісних чинників державного управління. Так, Т. Е. Василевська обґрунтовано розглядає етику державного службовця не тільки в прикладному, трудовому, діловому та професійному розумінні (коли акцентуються прагматичні та технологічні аспекти етики, власне трудові та ін.), але й як етику суто інституціональну, що «випливає з місії та філософії державної служби й презентує систему її взаємозалежних професійно-етичних цінностей, принципів, норм і механізмів їх підтримки» [3, с. 26 – 27]. Етика державного службовця в такому сенсі – це заснована на усвідомленні професійного призначення та ціннісних зasad державної служби система професійно-етичних принципів і норм, які відображаються у свідомості державних службовців, орієнтують і регулюють їх відносини та діяльність у сфері державної служби [3, с. 27]. Інституційне розуміння особистісних аспектів управлінської діяльності співвідноситься не тільки з іншими фундаментальними дослідженнями в межах вітчизняної науки державного управління [21, с. 399], але й із даними інших суспільних наук та, зокрема, відповідає сучасному стану когнітивної психології, походячи з біхевіоризму як напряму психології.

Узагальнення векторів наукового пошуку та результатів тематичних досліджень свідчить про те, що гіbridne суспільство, прагнучи реалізувати конвергентну форму взаємодії держави та громадянського суспільства і орієнтуючись на досвід розвинених країн (насамперед провідних держав-членів ЄС), визнає пріоритетними нерозв'язаними проблемами два аспекти конвергенції: ціннісний та телевологічний. Вони розглядаються крізь призму проблематики належного морально-етичного та професійного формування особистості державних службовців. Інституційний та інструментальний аспекти конвергенції отримують переважно рецепційне розуміння в контексті концепції лінійної модернізації. У той же час у власне конвергентних суспільствах, до яких обґрунтовано належать саме ті провідні держави-члени ЄС, системи публічної служби яких стають об'єктом рецепції (Німеччина, Франція, Австрія тощо), перспективу подальшого удосконалення становить переважно інституційний аспект взаємодії держави та громадянського суспільства; європейське завдання на далеку перспективу – створити організації, що поєднують ефективність та «експлуатаційну потужність» децентралізованих організацій з уніфікацією й легалистською природою ієрархічних організацій [28, с. 6]. Унаслідок цього

проблематика особистісних аспектів управлінської діяльності якщо і стає предметом фундаментальних досліджень з державного управління, то набуває інституційного «звучання». У такому контексті саме на тлі подальшого зближення громадянського суспільства та держави, особливо у формі створення квазінеурядових організацій (слід згадати широкий досвід упровадження програми «Наступні кроки» в Сполученому Королівстві [14]), цілком обґрутованими виглядають сумніви провідних європейських дослідників про існування особливої свідомості державних службовців як такої за сучасних умов [25, с. 43 – 49].

Проведене дослідження дозволяє зробити кілька взаємопов'язаних висновків.

Напрями наукового пошуку та власне зміст наукового дискурсу у сфері державного управління безумовно співвідносяться з реальними проблемами в організації суспільного життя, які, у свою чергу, корелюють з особливостями форми взаємодії держави та громадянського суспільства. Так, для сучасних гіbridних суспільств, у тому числі й України з властивими їм тенденціями до одночасного зближення та віддалення держави і громадянського суспільства у різних точках взаємодії, одними з найактуальніших є проблеми особистісних чинників публічного адміністрування: професійна культура та етика державних службовців, ціннісні засади державної служби, проблема лояльності чиновництва тощо. Ця проблематика корелює з відповідними аспектами взаємодії держави та громадянського суспільства, а саме із ціннісним таteleологічним. Інші аспекти взаємодії (інституційний та інструментальний) також, безумовно, є предметом численних наукових досліджень та перебувають у фокусі практики державотворення в Україні, проте домінування рецепційної парадигми в цих питаннях та власне факти стосовно успішного запозичення організаційних форм та управлінського інструментарію відтісняють їх на другий план. І навпаки, розуміння того, що запозичити можна лише стандарти, а не власне морально-етичні якості чиновництва, а також відомою мірою і суспільна традиція трактування корупційних явищ крізь призму ціннісно-вольових параметрів бюрократії [1] (а не за допомогою апеляції до широкого кола пов'язаних проблем, у тому числі й до питань якості нормативно-правового регулювання, явищ політизованості та протекціонізму, загального економічного стану тощо) обумовлюють особливі запити саме до особистісних аспектів управлінської діяльності. Думається, такі акценти демонструють особливості розуміння тематичної проблематики не тільки зсередини доктрини публічного адміністрування, вони відповідають загальносуспільним настроям у гіbridних соціумах.

Специфіка наукового дискурсу стосовно проблематики особистісних характеристик державного управління в цілому та публічної служби зокрема виявляється також у тому, що і провідні вітчизняні дослідники, і відомі європейські вчені (як правило незалежно один від одного) спираються на концепцію, що підтверджує інституційний вплив на формування особистості державних службовців, хоча надають при цьому абсолютно різні висновки. Основні парадигми розвитку публічної служби в європейських країнах – системне зближення громадянського суспільства та органів публічної служби, у тому числі у вигляді створення квазіавтономних неурядових організацій, запозичення стандартів, методів діяльності та підходів до оцінки ефективності з приватного сектору, загальний курс на дебюрократизацію та тяжіння до більшої відкритості. У цьому контексті інституційне розуміння особистісних аспектів державного управління дозволяє представникам європейської науки публічного адміністрування обґрунтовано сумніватися в тому, що свідомість публічних службовців взагалі має фундаментальні відмінності стосовно представників інших професій, а якщо і має, то співвідноситься переважно із власне специфікою предметної діяльності та попереднім розвитком особистості. І навпаки, для вітчизняної науки державного управління більш властивим є розуміння особистісних аспектів управлінської

діяльності, зокрема етики державних службовців як похідної від особливої філософії державної служби, що співвідноситься як із концептами класичної бюрократії [4; 27] та моделями раціональної закритої державної служби, ідеями біхевіоризму, так і з традиціями складних взаємовідносин (включно до відкритого протистояння) держави і громадянського суспільства в сучасній Україні.

Ці спостереження підтверджують як залежність особистісних аспектів державного управління від форми взаємодії держави та громадянського суспільства, що стає одним із вирішальних факторів, які визначають характер публічної служби в сучасних суспільствах, так і обґрунтованість пропонованої типології (конвергентні, дивергентні, гіbridні суспільства). Зокрема, особливості розуміння тематичної проблематики в Україні свідчать про суперечливий характер модернізації державної служби в гіbridних суспільствах, коли деякі орієнтири осучаснення співвідносяться як із ідеалами раціональної бюрократії (дивергентні суспільства), так і з подоланими етапами розвитку публічної служби в сучасних конвергентних суспільствах. Вивчення передумов та наслідків такої ситуації становить перспективу подальших досліджень у визначеному напрямі.

Список використаних джерел / List of references

1. **Василевська Т. Е.** Етика державного службовця як засіб запобігання та протидії корупції : навч.-метод. матеріали / Т. Е. Василевська, В. О. Саламатов. – Київ : НАДУ, 2011. – 72 с. [Vasylevska T. E. Etyka derzhavnoho sluzhbovtsia yak zasib zapobihannia ta protydii korupsii : navch.-metod. materialy / T. E. Vasylevska, V. O. Salamatov. – Kyiv : NADU, 2011. – 72 s.].
2. **Василевська Т. Е.** Особистісні виміри етики державного службовця : монографія / Т. Василевська. – Київ : НАДУ, 2008. – 336 с. [Vasylevska T. E. Osobystisni vymiry etyky derzhavnoho sluzhbovtsia : monohrafia / T. Vasylevska. – Kyiv : NADU, 2008. – 336 s.].
3. **Василевська Т. Е.** Особистісні виміри професійної етики державного службовця : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.03 / Василевська Тетяна Едуардівна ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2010. – 36 с. [Vasylevska T. E. Osobystisni vymiry profesiinoi etyky derzhavnoho sluzhbovtsia : avtoref. dys. ... d-ra nauk z derzh. upr. : 25.00.03 / Vasylevska Tetiana Eduardivna ; Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrayini. – Kyiv, 2010. – 36 s.].
4. **Вебер М.** Избранные произведения : пер. с нем. / Вебер М. ; сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова ; предисл. П. П. Гайденко. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с. [Veber M. Izbrannyie proizvedeniya : per. s nem. / Veber M. ; sost., obsch. red. i poslesl. Yu. N. Davyidova ; predisl. P. P. Gaydenko. – M. : Progress, 1990. – 808 s.].
5. **Державна служба** : підручник. У 2 т. Т. 2 / редкол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.]. – Київ ; Одеса : НАДУ, 2013. – 348 с. [Derzhavna sluzhba : pidruchnyk. U 2 t. T. 2 / redkol. : Yu. V. Kovbasiuk (holova) [ta in.]. – Kyiv ; Odesa : NADU, 2013. – 348 s.].
6. **Кадрова** політика і державна служба : навч. посіб. / С. М. Серьогін, Н. Т. Гончарук, Н. А. Липовська [та ін.] ; за заг. ред. С. М. Серьогіна. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2011. – 352 с. [Kadrova polityka i derzhavna sluzhba : navch. posib. / S. M. Serohin, N. T. Honcharuk, N. A. Lypovska [ta in.] ; za zah. red. S. M. Serohina. – Dnipropetrovsk : DRIDU NADU, 2011. – 352 s.].
7. **Козаков В. М.** Соціально-ціннісні засади державного управління в Україні : [монографія] / В. М. Козаков. – Київ : Вид-во НАДУ, 2007. – 284 с. [Kozakov V. M. Sotsialno-tsinnisni zasady derzhavnoho upravlinnia v Ukraini : [monohrafia] / V. M. Kozakov. – Kyiv : Vyd-vo NADU, 2007. – 284 c.].
8. **Культура** й етика в публічному адмініструванні : наук. розробка / С. М. Серьогін, О. В. Антонова, І. І. Хожило [та ін.]. – Київ : НАДУ, 2010. – 40 с. [Kultura y etyka v publichnому administruvanni : nauk. rozrobka / S. M. Serohin, O. V. Antonova, I. I. Khozhylo [ta in.]. – Kyiv : NADU, 2010. – 40 s.].
9. **Лахиж М. І.** Модернізація публічної адміністрації в Україні в умовах євроінтеграції: теоретичні та практичні аспекти : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01 / Лахиж Микола Іванович ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – Київ, 2010. – 36 с.

Державна служба

- [Lakhyzha M. I. Modernizatsiiia publichnoi administratsii v Ukraini v umovakh yevrointehratsii: teoretychni ta praktychni aspeky : avtoref. dys. ... d-ra nauk z derzh. upr. : 25.00.01 / Lakhyzha Mykola Ivanovich ; In-t zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrayny. – Kyiv, 2010. – 36 c.].
10. **Мартиненко В. М.** Державне управління: шлях до нової парадигми (теорія та методологія) : [монографія] / В. М. Мартиненко. – Харків : Магістр, 2003. – 220 с. [Martynenko V. M. Derzhavne upravlinnia: shliakh do novoi paradyhmy (teoriia ta metodolohiia) : [monohrafiia] / V. M. Martynenko. – Kharkiv : Mahistr, 2003. – 220 s.].
11. **Модернізація** державного управління та європейська інтеграція України : наук. доп. / авт. кол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін [та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. – Київ : НАДУ, 2013. – 120 с. [Modernizatsiiia derzhavnoho upravlinnia ta yevropeiska intehratsiiia Ukrayni : nauk. dop. / avt. kol. : Yu. V. Kovbasiuk, K. O. Vashchenko, Yu. P. Surmin [ta in.] ; za zah. red. Yu. V. Kovbasiuka. – Kyiv : NADU, 2013. – 120 s.].
12. **Онуфрієнко О. В.** Діалектика взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства в контексті теорії публічного адміністрування / Онуфрієнко Олексій Володимирович // Публічне адміністрування: теорія і практика : електрон. зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2015. – Вип. 1(13). – Режим доступу : [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2015-01\(13\)/index.html](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2015-01(13)/index.html) [Onufriienko O. V. Dialektyka vzaiemodii derzhavy ta instytutiv hromadianskoho suspilstva v konteksti teorii publichnoho administruvannia / Onufriienko Oleksii Volodymyrovych // Publichne administruvannia: teoriia i praktyka : elektron. zb. nauk. pr. – Dnipropetrovsk : DRIDU NADU, 2015. – Vyp. 1(13). – Rezhym dostupu : [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2015-01\(13\)/index.html](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2015-01(13)/index.html)].
13. **Онуфрієнко О. В.** Моделі організації державної служби у конвергентних суспільствах: порівняльний аналіз / О. В. Онуфрієнко // Акт. пробл. держ. упр. : зб. наук. пр. – Харків : Магістр, 2016. – Вип. № 1(49). – С. 153 – 160 [Onufriienko O. V. Modeli orhanizatsii derzhavnoi sluzhby u konverhentnykh suspilstvakh: porivnalnyi analiz / O. V. Onufriienko // Akt. probl. derzh. upr. : zb. nauk. pr. – Kharkiv : Mahistr, 2016. – Vyp. № 1(49). – С. 153 – 160].
14. **Онуфрієнко О. В.** Особливості модернізації цивільної служби Великої Британії: квазіавтономні неурядові організації / Олексій Онуфрієнко // Держ. упр. та місц. самоврядування : зб. наук. пр. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2016. – Вип. 3(30). – С. 120 – 125 [Onufriienko O. V. Osoblyvosti modernizatsii tsyvilnoi sluzhby Velykoi Brytanii: kvaziatonomni neuriadovi orhanizatsii / Oleksii Onufriienko // Derzh. upr. ta mists. samovriaduvannia : zb. nauk. pr. – Dnipro : DRIDU NADU, 2016. – Vyp. 3(30). – S. 120 – 125].
15. **Організація** державної служби в Україні: теорія та практика : навч. посіб. / за заг. ред. М. О. Багмета [та ін.]. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – 244 с. [Orhanizatsiiia derzhavnoi sluzhby v Ukraini: teoriia ta praktyka : navch. posib. / za zah. red. M. O. Bahmeta [ta in.]. – Mykolaiv : Vyd-vo MDHU im. Petra Mohyly, 2007. – 244 s.].
16. **Основи** європейської та євроатлантичної інтеграції України : навч. посіб. / В. В. Говоруха, В. Г. Бульба, Ю. П. Сурмін [та ін.] ; за заг. ред. В. П. Горбуліна. – Київ : Євроатлантикінформ, 2006. – 416 с. [Osnovy yevropeiskoi ta yevroatlantichnoi intehratsii Ukrayny : navch. posib. / V. V. Hovorukha, V. H. Bulba, Yu. P. Surmin [ta in.] ; za zah. red. V. P. Horbulina. – Kyiv : Yevroatlantykinform, 2006. – 416 c.].
17. **Правила** етичної поведінки державних службовців : [Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 11 лют. 2016 р. № 65, поточна редакція від 6 серп. 2016 р.]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/65-2016-%D0%BF#n9> [Pravyla etychnoi povedinky derzhavnykh sluzhbovtsov : [Zatverdzheno postanovoou Kabinetu Ministriv Ukrayny vid 11 liut. 2016 r. № 65, potochna redaktsiia vid 6 serp. 2016 r.]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/65-2016-%D0%BF#n9>].
18. **Про державну** службу : Закон України [прийнято Верхов. Радою 10 груд. 2015 р. № 889-VIII, поточна редакція від 5 січ. 2017 р.]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19/page> [Pro derzhavnu sluzhbui : Zakon Ukrayny [pryiniato Verkhov. Radoiu 10 hrud. 2015 r. № 889-VIII, potochna redaktsiia vid 5 sich. 2017 r.]. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19/page>].
19. **Розвиток** лідерства : навч. посіб. / Л. Бізо, І. Ібрагімова, О. Кікоть [та ін.] ; за заг. ред. І. Ібрагімової. – Київ : CAMMIT-KH, 2012. – 400 с. [Rozvytok liderstva : navch. posib. / L. Bizo, I. Ibragimova, O. Kikoty [ta in.]. – Kyiv : CAMMIT-KH, 2012. – 400 s.].

Державне управління та місцеве самоврядування, 2017, вип. 1(32)

Civil Service

- I. Ibrahimova, O. Kikot [ta in.] ; za zah. red. I. Ibrahimovoi. – Kyiv : SAMMIT-KN, 2012. – 400 s.].
20. **Рудакевич М. І.** Професійна етика державних службовців: теорія і практика формування в умовах демократизації державного управління / М. І. Рудакевич. – Режим доступу : http://library.tneu.edu.ua/files/EVD/Rydalevych_prof_et_DS.pdf [Rudakevych M. I. Profesiina etyka derzhavnykh sluzhbovtsov: teoriia i praktyka formuvannia v umovakh demokratyzatsii derzhavnoho upravlinnia / M. I. Rudakevych. – Rezhym dostupu : http://library.tneu.edu.ua/files/EVD/Rydalevych_prof_et_DS.pdf].
21. **Серьогін С. М.** Державний службовець у відносинах між владою і суспільством : монографія / Сергій Михайлович Серьогін. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2003. – 456 с. [Serohin S. M. Derzhavnyi sluzhbovets u vidnosynakh mizh vlandoiu i suspilstvom : monohrafia / Serhii Mykhailovych Serohin. – Dnipropetrovsk : DRIDU NADU, 2003. – 456 s.].
22. **Стрельцов В. Ю.** Новелізація ціннісних засад державної служби України та європейський адміністративний простір / В. Ю. Стрельцов, Н. А. Гнидюк // Акт. пробл. держ. упр. : зб. наук. пр. – Харків : Magistr, 2012. – № 1. – С. 64 – 70 [Streltsov V. Yu. Novelizatsiia tsinnisnykh zasad derzhavnoi sluzhby Ukrayiny ta yevropeiskyi administratyvnyi prostir / V. Yu. Streltsov, N. A. Hnydiuk // Akt. probl. derzh. upr. : zb. nauk. pr. – Kharkiv : Mahistr, 2012. – № 1. – S. 64 – 70].
23. **Теоретико-методологічне обґрунтування і методика вивчення потреби в навчанні державно-управлінських кадрів з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України** : монографія / В. Г. Понеділко, О. М. Хмелевська, Ю. О. Молчанова ; за заг. ред. В. І. Лугового, В. Г. Понеділко. – Київ : Вид-во НАДУ, 2005. – 84 с. [Teoretyko-metodolohichne obgruntuvannia i metodyka vyzchennia potreby v navchanni derzhavno-upravlinskykh kadrov z pytan yevropeiskoi ta yevroatlantychnoi intehratsii Ukrayiny : monohrafia / V. H. Ponedilko, O. M. Khmelevska, Yu. O. Molchanova ; za zah. red. V. I. Luhovoho, V. H. Ponedilko. – Kyiv : Vyd-vo NADU, 2005. – 84 c.].
24. **Якубовський О. П.** Кадри, еліти, лідерство в державному управлінні : навч.-метод. посіб. / О. П. Якубовський, Л. Л. Приходченко. – Одеса : ОФ УАДУ, 2001. – 172 с. [Yakubovskyi O. P. Kadry, elity, liderstvo v derzhavnomu upravlinni : navch.-metod. posib. / O. P. Yakubovskyi, L. L. Prykhodchenko. – Odesa : OF UADU, 2001. – 172 s.].
25. **Demmke Ch.** Are civil servants different because they are civil servants? / Ch. Demmke. – Luxembourg, 2005. – 121 p.
26. **Demmke Ch.** Civil Services in the EU of 27 – Reform Outcomes and the Future of the Civil Service / Demmke Ch. // EIPASCOPE. – 2010. – № 2. – P. 5 – 11.
27. **Merton R. K.** Bureaucratic Structure and Personality // Robert K. Merton. Social Theory and Social Structure. – Glencoe, IL: Free Press, 1957. – P. 195 – 206
28. **Peters G.** Handbook of Public Administration / G. Peters, J. Pierre. – 2nd ed. – Sage, 2007. – 816 p.

Наодійшила до редакції 20.02.17